

Prof. Dr. Mehmet Özmen
Armağanı

Editörler

Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

Adana 2014

Prof. Dr. Mehmet Özmen Armağanı

Editörler: Nurettin Demir - Faruk Yıldırım

© Bu kitapta basılan makalelerin yayın hakları yazarlarına aittir.
Makaleler, yazarlarının izni olmadan basılı veya elektronik
olarak çoğaltılamaz, başka dile çevrilemez.

ISBN: 978-975-487-196-8

Kapak Tasarım: Emine Ağırbaş

Baskı: Çukurova Üniversitesi Basımevi Müdürlüğü

İsteme Adresi: Çukurova Üniversitesi

Basın ve Halkla İlişkiler Bürosu

Balcalı/ADANA

Mail: basin-halk@cu.edu.tr

Tel. : 0 322 338 71 14

Seyf-i Sarayî'nin *Gülüstan Tercümesinde -IsAr ve Düşündürdükleri**

A. Deniz Abik, Çukurova Üniversitesi

0. Giriş

Seyfi Sarayî'nin *Gülüstan* çevirisinde – *IsAr* ekinin varlığı, Memluk Kıpçakçası'nın Oğuzcalaşması ile ilgili bir durumu mu, Memluk Kıpçakçası ile Eski Anadolu Türkçesi arasındaki daha farklı ilişkileri mi gösterir sorularını karşımıza çıkarmaktadır.

Seyf-i Sarayî'nin *Gülüstan Tercümesi*'nde on dört yerde –*IsAr* görülmektedir. Bunlardan sekizi –*IsAr*, altısı –*usar*'dır. Bu on dört kullanımın on üçü, *şî'r* başlığı ile verilen kısımlardadır. Tek bir kullanım *şî'r* başlığını taşımaz.

Eserdeki –*IsAr* eklerinin varlığına 1955'te ilk dikkat çeken A. B. Taymas'tan (1955: 88-89) sonra 1970 yılında, bir yazıyla eserdeki –*IsAr* eklerini inceleyen Bodrogligeti, bir düzine kullanımdan söz eder (173). Bu bir düzine kullanımın *şîir* kısımları dışında bulunmadığını kaydeder. Gerçekte, eserde bir yerde *şîir* dışında bir kullanım vardır: 145r5 (Bodrogligeti 1969: 148); 145a5 (Karamanlioğlu 1978: 144). Bodrogligeti yazısında, ekin Eski Anadolu Türkçesindeki kullanım değerlerini sıralamış, kökeni ile ilgili görüşlerini de belirtmiş, *Muhabbetname*'de ve *Gülüstan tercümesinde* görülen aslen Anadolu Türkçesinin eki olan az sayıdaki –*isar*/-*iser* ekinin Harezmi Türkçesi eserlerinde ödünç unsurlar olduğunu söylemiştir. Bu ödünçlemelerin sınırlandırıcı ve niteleyici kullanımlarının diğer Oğuz özellikleriyle beraber Türk yazı dilleri merkezleri arasındaki kapalı bir ilişkinin varlığını ve Eski Anadolu Türkçesinin on dördüncü yüzyılda, diğer Türkçe alanlarındaki baskınlığını gösterdiğini belirtir (1970: 176). Bodrogligeti'nin bu konudaki düşüncesinin, 1966 yılındaki Türk Dil Kurultayında da şu cümlelerle dile getirildiği görülmektedir: “adı geçen eserlerin dilinde –*isar*, –*iser* ekli şekillerin kullanılışı yapı ve anlam bakımından o kadar mahduttur ki fiil çekimi sisteminde ayrı bir gelecek zaman modelini teşkil etmezler. Onlar yalnız tekil üçüncü şahısta bir kapanmış morfem şeklinde geçmektedir... Bu metinlerin dilinde –*isar*, –*iser* ekli fiil şekilleri başka ağıza mahsus yabancı unsurlardır ve Eski Anadolu Türkçesinin Altınordu ve Mısır edebiyatının etkisini gösterirler” (1968:

* Bu yazı, “Seyf-i Sarayî'nin *Gülüstan Tercümesi*'nde –*IsAr* ve Düşündürdükleri” başlığı ile bildiri olarak 25-29 Eylül 2000 tarihlerinde Çeşme'de yapılan IV. Türk Dil Kurultayında sunulan ve 2007 tarihinde bildiriler kitabında eksik basılan metnin eklemeler ve güncelleştirmelerle genişletilerek makale olarak düzenlenmiş şeklidir.

91-92). Eckmann da daha önceden Harezmi Türkçesi makalesinde, *-(y)isar*'ın Oğuzcadan alınmış, gelecek zamanı gösteren bir unsur olarak *Husrev ü Şirin* ve *Muhabetname*'de tespit edildiğini bildirir (1979: 217).¹

B. Flemming ise *-IsAr*'ın gelecek ve modal fonksiyonlarını incelediği yazısında, araştırmacıların ekin kökenine ve işlevlerine ilişkin görüşlerini sıralar. Flemming, Anadolu yazı dilinde, konuşma dilinden ayrı olarak ekin uzun süre devam ettiğini, bunda ekin şiirde ölçü bakımından kullanılabilirliğinin önemi olduğunu belirtir (1995).

M. Erdal da isteğin gelecek zaman ifadesi ile kullanımına ilişkin yazısında, *-(y)IsAr*'ın kökeniyle ilgili görüşleri sıralar, diğer dillerde "istemek" anlamında kullanılan fiil şekillerini değerlendirir, gelecek zamanla ilişkilerini karşılaştırır. İsteğin gelecek zaman ifadesi taşımasının evrensel bir özellik olduğunu belirtir (1995).

T. Tekin de ekin türeyişi hakkındaki yazısında, ekin *-lgsA-* yapısıyla ilişkisini açıklarken istekle gelecek zaman arasındaki anlam yakınlığına değinmiş, Farsçada da gelecek zaman kipinin *hasten* "istemek" fiili ile kurulduğuna işaret etmiştir (1997: 10).

Sadi'nin *Gülistan*'ının Türkçeye ilk çevirisinin 14. yüzyılda (1391) Memlûk Kıpçakçasına sonraki çevirinin altı yedi yıl sonra Doğu Türkçesine (Çağatayca) daha sonra ise Anadolu Türkçesine olduğu kaynaklarda bildirilir (Eckmann 1968: 17, Karamanlioğlu 1978: XII, Özkan 1993: 7; Yazıcı 1996: 240).²

1. Seyf-i Sarayî'nin Memluk Kıpçakçasına ve Kadı-i Manyasî'nin Anadolu Türkçesine yapılan çeviriler daha önce yayımlanmıştır (Bodroglugeti 1969, Karamanlioğlu 1978, Özkan 1993). Doğu Türkçesine (Çağatayca) yapılan çevirinin British Museum'daki nüshası üzerinde M. Turgut Berbercan ve Oğuz Ergene iki ayrı doktora çalışması yapmışlardır (Berbercan 2013, Ergene 2012).³

¹ Bu iki eserin Harezmi-Altınordu eserleri içerisinde Altınordu eserlerinde değerlendirilmesi (Ata 2002, Ata 2014) dikkate alınırsa Memluk Kıpçakçasında görülmesi bakımından anlamı üzerinde düşünülebilir.

² IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayında 27 Eylül 2000 günü Dr. Enise Aliyeva, "XVI. Yüzyıla ait Bostan El-Kuddus ve Gülistan El-Ünüs Kitabı Tatar Edebiyatında" başlıklı bir bildiri sunmuştur. Dr. Enise Aliyeva, sorularımıza eserin dilinin Çağatayca olduğu yolunda cevap vermiştir. Eckmann, British Museum'daki Doğu Türkçesi yazmanın yazı biçimine bakılırsa 16. yüzyılda meydana getirildiği düşünülebilir demektedir. Bu bakımdan Dr. Aliyeva'nın tanıttığı yazma eser, Eckmann'ın tanıttığı British Museum'daki Or.11685 nolu eserle karşılaştırılmalıdır.

³ 2000 yılında British Library'deki bu nüshaya ulaşmak için girişimlerim sonuçsuz kalmıştı. Aradan geçen yıllarda iletişim teknolojisindeki ilerlemeler yazmaya ulaşmayı kolaylaştırmıştır. Yazma üzerinde Oğuz Ergene, ÇÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında danışmanlığında doktora tezi hazırlamıştır. Bu makaledeki *Sibîcâbî* kullanımları için bu tezden yararlanılmıştır.

Seyf-i Sarayî'nin -IsAr kullandığı yerlerde Doğu Türkçesine ve Anadolu Türkçesine çevirinin hangi çekimi yeğlediğini görmek, Anadolu, Kıpçak ve Doğu Türkçesinin (Çağatayca) Farsça aslı aktarış yollarıyla beraber bu sahaların tercihlerini gösterecektir.

B. Flemming'in -IsAr ekinin işlevlerini inceleyen makalesi, ekin zaman göstericiliği yanında modal işlevli olduğunu gösteren bir çalışma olarak dikkatimizi ekin anlam yönüne yöneltmemizi sağlamaktadır (1995).

Ekin kullanım yerlerinin karşılaştırılmasının bu gözle de açıklayıcı, yol gösterici bilgiler sunabileceği düşünüldü.

1.1. Öncelikle Seyf-i Sarayî'nin tercümesinde ekin bulunduğu cümleler şunlardır⁴:

- alusar* "bu cevr ü cefa nice *bolusar* senden haķ anıñ öçün *alusar*" (şî'r, 295/8)
- bolusar* "ķanda *bolusar* dost keremden mahrûm kim düşmen öze kı-lursen oş böyle naẓar" (şî'r, 5/9)
- "yağmasa yağmur bir yıl tağ öze lā-cerem dicle *bolusar* kuru yir (şî'r, 283/13)
- "*bolusar* ol yakında ilge muhtāc çekip iflās ilinden köp meşakķat" (şî'r, 285/10)
- bolısar* "ölgünçe ol ir niyāz içinde *bolısar* (şî'r, 211/3)
- bolmayısar* "anıñ bu cah u celālî zaif *bolmayısar*" "eger sarāy-ı müzehheb içinde oltursa kiyip ħarir yehudi şerif *bolmayısar*" (şî'r, 191/8-9)
- "yırtıp saħrağa çıķıp kiter aytım mundan özge *bolmayısar*" (289/5)
- ķaytarmayısar* "taẓarrüc bile iy ħoca muẓaffer ħarami altunu *ķaytarmayısar*" (şî'r, 247/12).
- keliser* "sevünmek yok körüp düşmen ölüsün *keliser* çün bize ol devr ayaķı" (şî'r, 91/7).
- ķılmayısar* "melül *ķılmayısar* arif ir kiři könlün / veli ħasūd ħasedden bolur hemişe melül" (şî'r, 30/10).
- kitmeyiser* "yaman adet tabiatta otursa / ol andan *kitmeyiser* ölme-yinçe" (şî'r, 157/8).
- öliser* "her yirde ʿaziz irür kanāʿat ehli / minnet kötürüp tirilgen ir ħor *öliser*" (şî'r, 211/5).

3. Seyf-i Sarayî'de -IsAr'ın kullanıldığı yerler, Anadolu Türkçesindeki ilk çeviri olan Kadi-i Manyasî'nin çevirisi ile karşılaştırıldığında durum şöyledir:

⁴ Tanıklar, Karamanlıoğlu 1978 çevriyazısından alınmıştır.

3.1.

"bu cevır ü cefâ nice bolusar senden haık anıñ öcün alusar" (şî'r, SS 295/6-8).

Şî'r kılun üzerene çok hışm dutup ve cevır idüp gönlin yııkma ki sen anı biş on dinâr-ıla alduñ ahır kudret-ile yaratmaduñ Bu hükm-i ğurûr niçeye *degindir* ki senden dağı ulu efendi vardur (KM 66a/9).

3.2.

"yağmasa yağmur bir yıl tağ öze lâ-cerem dicle bolusar kuru yir (şî'r, SS 283/13)

çünkü gelürün yokdur harcı âheste kıl kim gemiciler bir meâel eydürler: Eger kühistanlarda yağmur (3) yağmaya bir yıl içinde Dicle ırmağı kuru çay *ola* (KM 63a/3)

3.3.

"kanda bolusar dost keremden mahrûm kim düşmen öze kılursen oş böyle nazar" (şî'r, SS 5/8-9)

İy kerîm pâdişâh ki ğayb hazînesinden kâfiri ve tersâyı vazîfe-ğor kıldıñ; dostlaruñı kaçan *mahrûm kılasın* ki düşmenlerüne nazaruñ eksük itmezsin? (KM 2a 5-7).

3.4.

"bolusar ol yakında ilge muhtâc çekip iflâs ilinden köp meşakkât" (şî'r, SS 285/10)

Şî'r egerçi bilürsin ki sözüñ işidilmez, bildüğünñden nasîhat kıl tîz zamân ola göresin ki çok bilür kişi ayağı-y-ıla duzağa tutulmuş ola ve iki elin birbirine urup diye ki dirîğ dânişmend sözün işitmedüm (KM 63a/11-14).

3.5.

Şî'r bilür-sen kim cehânnıñ meclisinde
tutar ilge kadahnı râst sâķî

sevünmek yok körüp düşmen ölüsün
keliser çün bize ol devr ayaķı (SS 91/4-7).

Beıt Eger düşmen öldi-y-ise şâzılık mahallî degüldür ki bizüm dağı dirliğü-müz ebedi degüldür (KM 23b/7-8)

3.6.

Melûl kılmayısar 'ârif ir kişi könglün

Velî hasûd hasedden bolur hem işe melûl (SS 30/10).

Bu cümle KM'de bulunamadı.

3.7.

Hikâyet-i manzûm

kızın ırte atası kördi ol hâl
küyev-ni ündep ayttı ay bed-ef'al
niçe bir böyle mühmel oynagay sen
dudağı kön degül kim çiynegey sen
latîfe nükte-sine fikr kılğıl
koyup lafzın anıñ ma'nisin algıl
yaman 'adet tabi'atta otursa
ol andan kitmeyiser ölmeyinçe (SS 157/8).

KM 31a'ya denk gelmesi gereken yerlerde bu manzum hikâye bulunmamaktadır.

3.8.

ölgünçe ol ir niyâz içinde bolısar (şi'r, SS 211/5).
KM'de bulunamadı.

3.9.

anıñ bu cah u celali zaif bolmayısar, eger saray-ı müzehheb içinde oltursa
kiyip har'ir yehūdî şer'if bolmayısar" (şi'r, SS 191/8-9).

Şi'r kendüzini âdeme benzetmek olmaz, meger dülbendi ve giyecegi benzeye. Cem-i'î varlığından teftiş idersen kanından artuk hâlâl nesne bulumazsın (KM 40b).

3.10.

Tazarru" birle iy hoca muẓaffer
haramî altunuñ kaytarmayısar" (SS 247/12)

eger feryâd idesin veger zârî kılasın(3) haramî altını alduktan sonra girü vermez (KM 55b).

3.11.

Bu karşılaştırmada, SS'deki iki cümledeki (3.2. ve 3.3. 'teki) -IsAr'a karşılık KM'de -A'lı istek çekimi, bulabildiğimiz diğerlerinde ise geniş zamanlı isim veya fiil cümleli anlatım karşılık görülür.

4. Kadi-i Manyasî'nin çevirisinde de -IsAr ekinin yedi yerde geçtiğini M.Özkan belirtmektedir (Özkan 1993: 66). Ancak burada altı kullanım verilmiştir. Bu yerleri de Seyf-i Sarayî ile karşılaştırdığımızda, bir yer dışında (KM23a, SS46a) Sarayî'de -IsAr kullanılmadığını görüyoruz.

4.1.

KM 20b/6-7 “İy niçe firāvān yıllar ve uzun ömürler ki halk yir üzre bizüm başumuz üstinden geçiser, nite ki elden ele milk bize geldi dağı niçe ellere bu vech ile *gidiserdür* ve elden ele *irişiserdür*”

başımız üstünde bu halk-i cehān
seyr itkeyler yir özre köp zamān
ilden ilge kildi bizge memleket
eyle *hem kitkey kilip ilden revan* (SS 76/3) .

4.2.

İy ahmaq! Eger ben baki kalacağum var-isa bana muştıla ki düşmān öldü-
gine ne-yiçün şād olam ki yarın ben dağı *öliserem* (KM 23a 6).

“Bilür-sen kim cehānniñ meclisinde
tutar ilge kadañnı rāst sākī
sevünmek yok körüp düşmen ölüsün
keliser çün bize ol devr ayağı (SS 9/4-7).

4.3.

“Saña bu maqam ne vaqt *müyesser olisar* ki; dostlaruñla işün dāyim hilāf u
cengdür” (KM 25a 1).

“Şi’r mürüvvet körgüz ilge eyle ay yār
Ki düşmen könglün ol ir kılmadı tar
Niçük *birgey* saña il bu sa’ādet
Bolur çün dost dāyim senden āzār (SS 100 (50b)/4-8).

4.4.

KM 29b 4-5 “Şol ‘ālim ki ten bisler (5) ve nefis murādın gözler, ol kendüi
azıp yürür, kime kılavuzlık idiserdür?”

“Şi’r
İlge dünyi terkin öğretken faķih
Aķçalar hāsıl kılıp altun yıgar
Aytur özgege dağı tutmas özi
Lā-cerem uyğan aña yoldan azar
.....

‘ālim kim ol tana‘cum izdep derāhim alğay
itletip öz yolın ol kimge *delil bolğay*” (SS 149 (75a)/2-10).

4.5.

"Derviş bildi ki uğrı geldi, nesne bulmadı, mağbün *gidiserdür*. Kendü döşendüğü kilimi uğrınınuñ yolına bırağdı ta ki maħrūm gitmeye" (KM24b/11).

"Bir şālīh irniñ ivine oğrı kirdi 100/1 izdep nime tapmadı *köñli tar bolup çıqtı*." (SS 99/13)

4.6.

Bu bölümde 4.2.'de farklı fiil ve kişilerle, fakat durumun benzer anlatımla -IsAr ile karşılandığı görülür. Diğer -IsAr'lar, gelecek istek eki -gAy 'in üçüncü tekil kişi çekimi ile karşılanmıştır. Bir cümlede de geçmiş zaman ifadesi karşılanmıştır.

4.7. Manyasî çevirisinde beş yerde, gelecek zaman için -AcAk / -AcAkdUr kullanılmıştır. Bu kullanımlar SS çevirisiyle karşılaştırıldığında şunlar görülür.

4.7.1.

Bilmedüñ mi ki ayağın bende *geçecekdür*; çün naşihat kulağıña girmedi. Çün -kim nişe taqātuñ yokdur, pes 'aķreb inine barmagın soğma (KM 17a/9-11).

Şi'r naşihat tutmağın ğafil kim irse
Tüşer dāyim meşakķatnıñ kınına
bilürsen zaħmına çün taqatın yok
ķoluñnı soğmağıl 'aķreb inine (SS 55/13-56/1-3)

4.7.2.

"Her kişi ki bir kimsenüñ 'aybını senüñ ķatuña getürdi, saydı; gümānsuz senüñ 'aybuñı dağı ayruķ yire *iledecekdür*" (KM 25a 7-8)

SS'de bu cümlelerin karşılığı bulunamadı.

4.7.3.

"Çün ki iş (6) leṭāfet-ile olmaya, bi-hurmatlīg-ıla nāçār olacaķdur." (KM 38a/6)

Kilmese kim yaķın luṭf bilen
Tüşer ol ir yıraķ 'izzetden
(5) kendüñe raħm ķılmağın dāyim
ķurtula bilmes ol meşakķat-dan (SS 183/4-5)

4.7.4.

Eyittiler "sen ol rāzı bize diyecek midüñ?" (KM 48a/3)

(Yukarıdaki cümleyi tam karşılayan bir cümle yok.)

Anlar ayıttı sen vezîr-i memleket-sen ol sözni kim sulţan sana aytkay anı
biziñ bigin –lerge aytmak revā degül (SS 217/11-12-13)

4.7.5. Geçer nesneye gönül verme ki Dicle hâlifeden sonra Bağdad'da
aķacaķdur, evvelden aķa gelmişdür (KM 79a/7-8).

SS 354 ve 355 bu sayfada anlatılanlara denk ama bu cümlelerin karşılığı ola-
bilecek bir cümle görülmemektedir.

4.7.6. Bu beş kullanımdan dördü, –*AcAkdUr*, biri gelecek zamanın ikinci te-
kil kişi sorulu hikâyesi durumundadır. 5.1. ve 5.3.'teki iki kullanım, SS'de geniş
zamanla karşılanmıştır. 5.2. ve 5.5.'in karşılıkları bulunamamıştır, 5.4. 'te ise
ki bu –*AcAkdUr* yapısından farklı olandır, SS'de denk bir anlatım kullanılmı-
mıştır.

5. Seyf-i Sarayî tercümesinde, –*IsAr* kullanımının görüldüğü yerleri Eck-
mann'ın Çağatayca çeviri olarak tanıttığı Sibîcâbî tercümesi ile karşılaştırdığı-
mızda görülen durum şöyledir:

5.1.

SS 5/9 Bu bölüm, Sibîcâbî çevirisinde, baş kısımdaki eksik yapraklar ara-
sındadır.

5.2.

Sibîcâbî 14b/11

ķamuġnı hoş-dil itip ĥasta ķılmasa bolur
meger óasūd kim öz rencidin irür pejmān (SS 30/10-11)

5.3.

Sibîcâbî 33b/10-11

sivinme düşman ölümün işitseñ ey ġāfil
kim āĥir ölgüsi düşman soñınķa dostların (SS 91/6)

5.4.

Sibîcâbî 52a/7

ķayu tende otursa ķör[k]süz ĥū
ķitmes ol ölmegünķe anı ķo (SS 157/7-8)

5.5.

Sibîcâbî 62b/2-4

şerîf niķe za'îf oldısa saġınmaġıl
refî' ķadr ü maóalli za'îf bolġay dip
niķe ķümüş ķapuġ itse ķıraġları altun
ġümān iletme Yehūdî şerîf bolġay dip (SS 191/8-9)

5.6.

Sibîcâbî 68a/3-4
kim kapkını açuk tutsa
mün'im irken *niyâzmend bolur*
bağla anı taķı melik bolğıl
bî-tama^c himmeti bülend bolur (SS 211/3)

5.7.

Sibîcâbî 95b/3-4
eger yağmasa yamğur tağ üze kim
kuruğ kol *olğa* bir yıl içre derya (SS 283/13)

5.8.

Sibîcâbî 96a/6-8
bat zamân içre *körge sin* anı kim
ayağıka urulmuş olğan bend
ayğay *âhir* nilük işitmedim
ni kim aysa şerif dânişmend (SS 285/10)

5.9.

Sibîcâbî [97a](13)/ [97b](2)

anasının rüdesini ķarnı bile yarıp çıkar taķı şaórâ yolını tutar. Aytım andağok kirek kim kiçigde anası birle mundağ mu'âmele ķılğandin soñ uluğluķıda niçuk maóbüb ve maķbül bolğay? (SS 289/4-7)

5.10.

SS 295/8'in bulunduğuş bu hikâye, Sibîcâbî çevirisinde bulunmamaktadır.

5.11. Seyfi Sarayî çevirisinin -IsAr'lı kullanımları Sibîcâbî çevirisiyle karşılaştırıldığında, beşinin gelecek istek -gA(y), ikisinin geniş zaman ve birinin gerekliklikle karşılandığı görölmüştür. Seyfi Sarayî kullanımları karşılığında, Sibîcâbî'de -IsAr yoktur. Ancak Ergene

Sibîcâbî'de -IsAr ekinin bir kez kullanıldığını tespit etmiştir. Ergene'nin tañık cümlesi 64a-6'daki şuş şiir parçasıdır: Tüşşe yana memleketidin yıraq/ aç yatısar melik-i Nîmrüz (Ergene 2012: 123).

6. Gülistan'ın Kilisli Rifat Bilge (KR) tarafından Türkiye Türkçesine yapılan bir çevirisi de söz konusu cümleler açısından karşılaştırmannın yararlı olacağı düşünceş ile incelenmiştir.

6.1.

“Ey görünmiyen hazinesinden puta tapanlara, kâfirlere rızık maaşı veren Tanrı! Dostlarını nasıl mahrum bırakırsın, sen ki düşmanları bile gözediyor-sun” (SS 5/9, KR 10)

“Düşmanın ölmesi ile benim için sevinmek olmaz, çünkü bizim hayatımız da ebedi değildir (SS 91/7, KR 45)

Şerefli bir kimse servetini kaybetse onun yüce derecesi zayıf olur sanma. Buna mukabil bir yahudi eşliğini gümüş döşetse, ve o gümüş kapısının gümüş eşliğine altın çivi kaktırsa şerefli olması kabil değildir (191/7, 8, 9 KR 81).

“Her kim bir kere dilenmek yolunu tutarsa ölünceye kadar şuna buna ni-yazda bulunur.” (Burada KR birinci kısmı şartlı cümle olarak çevirmiş)” (211/3, KR 87)

“Gerek yalvar, gerek feryat et. Hırsız altınları geri vermeyecektir” (247/12 KR,103).

“Muayyen gelirin yoksa masrafı az yap çünkü gemicilerin bir şarkısı vardır, derler ki: Eğer dağlara yağmur yağmazsa bir sene içinde Dicle kurur bir dere haline gelir” (283/13, KR 116).

“Gönlüm bu sözün doğruluğuna şهادet ediyor. Başka türlü de olamaz” (289/5, KR 117).

“köleye pek azap etme, ona eziyet etme, gönlünü incitme. Sen onu nihayet on akçeye aldın. Kudret eliyle onu sen yaratmadın ya! Bu gurur, bu gazap ne vakte kadar devam edecek? Senden daha büyük Allah var. Ey arslan kucaklı efendi emrinin altında bulunduğun efendini Tanrıyı unutma” (295/8, KR 120).

6.2. Bu çeviride de *-IsAr*’ın, gelecek zaman 3. tekil kişi çekimi *-AcAk* ve bil-dirme ekiyle genişlemiş *-AcAkdUr* yapısı ile isim ve fiil cümlelerinde geniş za-man 3. tekil kişi çekimleri ile karşılandığı görülmektedir. Bir kullanımda da 2.tekil kişi olumsuz emir çekimli yapı *-mAyIsAr* yapısını karşılayacak niteliktedir.

7. *Gülistan*’ın Farsça aslını da *-IsAr* kullanılan cümlelerin karşılığı olan cüm-leler açısından inceledik. Bu inceleme için Mehmet Sait Efendi’nin Farsça öğ-reneceklere kolaylık sağlamak üzere sağda Farsça metni, solda Türkçesini ve-ren 1291 yılında basılmış eserini kullandık. Mehmet Sait Efendi, *Gülistan*’ın Türkçe çevirisine *Mülistan* adını vermiştir. *Gülistan* ile *Mülistan*’ı da söz ko-nusu kullanımlar açısından inceledik. Aşağıda SS’deki cümlelerle *Mülistan* ve *Gülistan*’ın karşılaştırılması verilmiştir.

M2 Ey kerim sen hazine-i gaybından
Mecusi ve nasraniyi merzuk idersin
Dostlarını nirde mahrum idersin
Sen ki düşmenlerini gözediyorsun

G2 Ey kerimi ki ez hazine-i gayb
Gebr ü tersa vazife-hor deri
Dostanra kuca kuni mahrum

Tu ki ba düşmenan nazar-dari (SS 5/9)

M45 Bana düşmen ölmesi ile memnuniyet yeri yoktur
Zira bizim hayatımız dahi müebbed değildir
G45 Mera be-merg-i adu cay-ı şadmani nist
Ki zindegani-i ma niz cavdani nist (SS 91/13)

M86 Fena tabiat bir kimsenin derunında yerleşirse
Ölmedikten sonra onun elinden kurtulmaz
G86 Huy-ı bed der-tabiatı ki nişest
Nereved cüz-be-vakt-i merg ez dest (SS 157/7-8)

M104 Şerif eger zaif olsa da hatıra getürme
Ki anun paye-i alisine noksan gelecektir
Ve eger gümüşden kapısı eşigine altın çivi urursa
Hatıra getürme ki Yahudi şerif olacaktır
G104 Şerif eger mütezaaif şevad güman meber
Ki paygah-ı belendeş zaif hahed şod
Ve'r astane-i simin be-mih-i zer be-zened
Güman meber ki yehudi şerif hahed şod (SS191/11)

M114 Kim ki üzerine sual kapısı açsın
Ölene kadar dilenci olur
Tamaı bırak padişahlık eyle
Tamaı olmayanın kadri a'la olur
G114 Her ki ber hod der-i su'al guşud
Ta be-mired niyaz-mend bud
Az begüzar u padişahi kun
Gerden-i bi-tama belend bud (SS211/2-5)

M136 Eger yalvarup aglasan ve eger bağırarsan
Hırsız altını girüye vermeyecektir
G136 Ger tazarru koniyu ger feryad
Dozd-e- zer baz pes ne-hahed dad (SS 247/12)

M23 Kudretim var ana kim kimsenin kalbini incitmeyem
Hasuda ne yapayım ki o kendinden azabdadır
Ol ta ki kurtulasın ey hasud bu bir beladır
Ki andan ölümün başkasıyla halas yok
G23 Tüvanem an ki neyazerem enderun-i kesi
Hasudra çe konem kuze hod berenc derest

Be-mir ta berehi ey hasud k'in rencist
Ki ez meşakkati an cüz- be-merg ne-tüvan rest (SS 30/10)

M154 Ne zaman iradın yok az az harc it
Zira gemiciler bir beyt söylerler
Eger yağmur daglık mahallere yağmaz ise
Bir sene içinde Dicle bir kuru ırmak olur
G154 Çü dahlet nist harc aheste-ter kon
Ki miguyend mellahan surudi
Eger baran be-kuhsaran ne-bared
Be-sali Dicle gerded huşk rudi (SS 283/13)

M155 Gerçek bilürsin ki dinlemezler söyle
Her ne bilürsin nasihatden ve ögütünden
Tiz olur ki beyni kalını göreceksin
İki ayagıyla düşmen prangıya
Ellerini avuşdurarak dir ki yazık
İşitmedim ehl-i ilmin kelamını
G155 Gerçi, dani ki neşnevend begu
Her çi meydani ez nasihat ü pend
Zud başed ki hayreser bini

Be-dü pay üftade ender bend
Dest ber dest mizened ki dirig
Ne şenidem hadis-i danişmend (SS285/10)

M157 Belki analarının karnı içindeki alatlarını yiyüp
Karnını yırtup sahranın yolını tutarlar
Dirler ki akrep yuvasında görürler anın eseridür bir defa
Bu nükteyi büyüklüklerden bir zat huzurunda söyledim
Didi benim gönlüm haberin sıdkına şehadet ediyor
Bunun gayrı olmamalı ki küçüklük halinde
Valide ve pederine böyle muamele eylemişler
Elbette büyüklüklerinde böyle makbul ve mahbubdurlar
G157 Belki ahşay-ı batn-ı madderâ be-hurend ve şikemeşra
Be derend ü rah-ı sahra girend ve an postha ki
Der hane-i kejdüm binend eser-i anest bari
İn nükte ra piş buzurğı hemi goftem
Goft dil-i men be-sıdk in hadis güvahi midehed
Ve cüz çünin neşayed bud ki der halet-i hired
Ba-mader ü peder çünin muamele kerde end
La-cerem der buzurğı çünin makbulend u mahbub (SS 289/5)

M161 Memlukün üzre çok gazab tutma
Ana cefa itme ve kulunu incitme

Anı sen on kise paraya aldın
Ahir kendi kudretinle yaratmadın
Bu hükm ve bu kibr ve dargınlık nice bir
Senden büyük efendisi vardır
Ey arslan kucaklı efendi
Kendine emr veren efendiyi unutma
G161 Ber bende migir hışm bisyar
Cureş mekun ü dileş mi azar
Ura tu be deh derem haridi
Ahir ne be-kudret aferidi
İn hükm ü gurur u hışm ta çend
Hest ez tu buzurgter Hudavend
Ey hace-i erselan aguş
Fermande hod mekun feramuş (SS 295/8)

Gülistan'da SS'deki -IsAr'lardan beşi, geniş zaman üçüncü tekil kişi çekimi, ikisi ek fiilin geniş zaman üçüncü tekil kişisi ile karşılanmış. İki kullanıma karşılık da -AcAkdır yapısı görülür. Bir kullanım -AcAk gelecek zaman eki, bir kullanım istek, bir kullanım gereklilik çekimi ile karşılanmıştır.

SS 191/11 ve SS 247/12'deki -IsAr'a karşılık Mülistan'da -AcAkdır olan kullanımlar, Farsçada da gelecek zaman üçüncü tekil kişi çekimi ile verilmiştir. Diğerlerinde şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zamanı da içine alan bir geniş zaman ve geçmiş zaman görülmektedir.

8. Görebildiğimiz Münyetü'l-Guzat (Öztopçu,1989), İrşadü'l-Müluk ve Sela-tin (Toparlı 1992, 128), Kıpçakça gramerler gibi diğer Memluk Kıpçakçası metinlerinde -IsAr'a rastlanmamaktadır. Harezmi Türkçesi ürünlerinden Mukaddi-metü'l-Edeb'de -isar'ın gelecek zaman sıfat fiili gibi kullanıldığı bir tanık bulunmaktadır⁵ (Yüce 1988, 24). Kutb'un Husrev ü Şirin'inde -y-isar iki yerde kullanılmıştır⁶ (Hacıeminoğlu 1968: 140). Muhabbetname'de de iki kez -isar kullanımı görülmektedir⁷ (Bodroglıgeti 1970 173). Harezmi'nin Muhabbetnamesi'nin iki yeni nüshasını tanıtan Sertkaya ise bu nüshaların 89. beyitinde görülen -unsar şekline dikkat çekmektedir⁸. Sertkaya, müstensih yanlışlığı değilse, bu durumun ilk kez görülen bir -n- türemesi olduğunu belirtmektedir (1972: 188).

⁵ yağısar bulutlar(14-8) "yağacak bulutlar"

⁶ (3946) yaraş bu bagrı baş birle iy yar
kim uş tün bardı bu kün kalmayısar
(4584) özümüzge özümüz yıglasak zar
kim uş biz tig bize kim yığlayısar

⁷ İçelin badeni güller solısar, tenimiz akıbet toprak bolısar (Bodroglıgeti'nin 1968: 91'de Muhabbetname 309r 8'den verdiği tanık)

⁸ İçelin bade kim güller solunsar
Tinimiz akıbet toprak bolunsar (Sertkaya 1972, 200)

SS'deki kullanımların hepsinde genel bir hüküm bildirme, bir gerçeği, doğal bir durumu dile getirme ifadesi vardır. Bu özellik Bodrogligeti leming ve Fta-rafından da dile getirilmiştir (1995: 57; Bodrogligeti 1970: 174). Gelecek zamanın, zaman işlevinin önüne geçen bu kaçınılmaz gerçeği ifade edişin SS'nin KM'deki denklemlerinde genellikle geniş zamanla karşılaşması da ekin genelleme oluşturma yönünden anlam boyutunu göstermektedir. *Husrev ü Şirin*'deki kullanımlar da bu özelliktedir. Bununla ilişkili diğer bir nokta, her iki metindeki kullanımların da sadece üçüncü tekil kişi çekimli oluşudur.

9. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin az bir kısmında görülen Doğu ve Batı Türkçesi özelliklerinin bir arada olması konusu, bugüne değin alanımızda çeşitli şekillerde değerlendirilmiştir. *Behçetü'l-Hada'ik* üzerinde çalışan Canpolat, eserdeki benzer karışıklıkların Mısır Kıpçakçasında da görüldüğünü kaydederek "eserin Eski Anadolu Türkçesi bir yazı dili haline gelirken ana dili Kıpçakça olan ama Oğuzca'yı da iyi bilen birisi tarafından Mısır Kıpçakçasından aktarıldığı söylenebilir" demektedir (1995, 52). Şinasi Tekin, *Kitab-ı Güzide* ile ilgili olarak ortaya çıkan *olga bolga* (*ola bolga*) teriminin çeviriyi işaret eden bir terim olduğunu eserin Harezmi Türkçesindeki aslını göstererek ortaya koymaktadır (1991). A. B. Ercilasun, Rabguzi'nin bir Oğuz olarak Harezmi yazı dilinde eser verdiğini belirtir (1996, 41). Korkmaz, Doerfer'in bulunduğu Doğu Oğuzcasından söz eder, karışıklıkların Doğu Oğuzcası ile ilgili olabileceği görüşünü ortaya koyar (1991).

Gülistan Tercümesi'ndeki *-isar*'ın Oğuzca bir unsur olduğu kabul edilirse ki bugüne kadarki bilgilerimiz esas olarak bunu göstermektedir, ekin Mısır Memluk Kıpçakçasındaki kullanımını açıklama yollarımız neler olabilir?

Bodrogligeti'nin sahalar arası ilişki ve Eski Anadolu Türkçesinin baskınlığı görüşü burada sayılabilir. Bu baskınlığın niteliğinin ne olduğu sorusunun da arkasından gitmemiz gerekebilir. Yine, Bodrogligeti'nin belirttiği, bizim de gördüğümüz gibi ekin esas olarak şiir kısımlarında bulunmasının özel bir anlamı olup olmadığının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Flemming'in Anadolu Türkçesinde, özellikle şiirde ekin uzun süre varlığını korumasının aruza elverişliliğiyle açıklanabildiğini belirttiğini hatırlatmıştık. Seyf-i Sarayî *Gülistan*'ında bir yer dışında, şiir parçalarında görülen ekte de bu özelliğin etkili olduğu düşünülmüşse ekin Memluk Kıpçakçasının asli unsuru olup olmadığı sorusu yeniden gündeme gelir. Asli unursa, zaman içinde körelmiş bir unsur mudur? Asli değil, ödünç bir unursa niçin sadece şiirde görülen bir ödünçleme? Acaba örnek alınan bir Anadolu (Oğuz) Türkçesi metnine bağlı bir ödünçleme mi?

Oğuzcalaşma aşmasındaki bir durumsa niçin sadece şiirde ve niçin sadece üçüncü tekil kişide? Seyf-i Sarayî tercümesinin Memluk Kıpçakçasının Oğuzcalaşma özellikleri gösteren metinlerinden olmadığını biliyoruz (Eckmann 1964). Niçin *Husrev ü Şirin*'de, *Muhabbet-name*'de, *Sibicâbi*'de de var? Taymas'ın (1955, 88-89) Samoyloviç'ten aktardığı gibi Harezmi edebi dilinin etkisi mi? Harezmi edebi dilindeki örneklerinin yok denecek durumda olması, bu açıklama için ikna edici değildir.

Divanü Lugatî't-Türk'te Kâşgarlı Mahmut'un lehçe özelliklerini verirken Oğuzca ile Kıpçakçayı bir arada vermesi de dikkat çekicidir⁹: "kelimenin ortasındaki ğ harfini atmakta Oğuzlarla Kıpçaklar birbirlerine uymuşlardır" ; "Oğuzlarla Kıpçaklar baş tarafında y bulunan isim ve fiillerin ilk harfini elife yahut cime çevirirler"; " kelimenin başında bulunan mim harfini Suvarlarla, Oğuzlar, Kıpçaklar b'ye çevirirler." (Atalay 1985, 31); "ol evge baragam ol derler. Oğuzlarla Kıpçaklar baran ol derler" (Atalay 1985, 33). Ancak, *Divan'da* Oğuzca ile Kıpçakçanın değişik ortaklıkları verilirken Oğuzca için de Kıpçakça için de *-IsAr* ile ilgili herhangi bir kayıt görülmemektedir (Atalay 1985, Dankoff-Kelly 1985, Karahan 2013). Kâşgarlı'nın Oğuzca ile Kıpçakçayı benzer gösterdiği yukarıdaki açıklamaların bir kısmının bugünkü bilgilerimizle örtüşmesi, *-IsAr* ile ilgili olarak da Kıpçak- Oğuz ilişkisinin farklı katmanlarını düşünmek gerektiğini hatırlatır.

Eckmann, Seyf-i Sarayî'nin *Gülîstan*'ın sonunda Altınordu, Harezmi ve Azerbaycan şairlerinden yedi şairin gazeline yedi nazire düzenlemiş olmasının, Türk edebiyatının çeşitli sahalarındaki bilgisini kesin olarak ispat ettiğini belirtmektedir¹⁰ (1986, 89-90). Seyf-i Sarayî'nin değişik Türk edebiyatı sahalarına hâkimiyeti, *Tercümesinde* sadece şiirde *-IsAr/-UsAr* kullanmasında etkili midir?

10. Sonuç

*SS'*de hep üçüncü tekil kişide kullanılan *-IsAr* eklerinin hiçbiri Sibîcâbî ve Kadî-i Manyasî çevirilerinde *-IsAr* ile karşılanmamıştır. Ancak *SS'*deki kullanımlar her iki çeviride de her zaman geçerli olan bir gerçeği dile getirme, genel bir hüküm bildirme gibi değerleri taşıyan çekimlerle -geniş zaman, gelecek/ istek, gelecek zaman - görülmektedir. Bu değerlerin de Farsça asıldaki yapıdan kaynaklandığı görülmektedir.

Bu çalışmada, Seyf-i Sarayî'nin *Gülîstan Tercümesindeki -IsAr/-UsAr* eki üzerine düşüncelerimizin bize tarihi Türk yazı dillerinin birbirleriyle temeldeki yakınlıkları ve sonradan oluşmuş ilişkileri konusunda bir bilgi sağlayıp sağlamayacağı hususunun gözden geçirilmesi amaçlanmıştır. Eldeki bilgiler ve bulunacak, incelenecek yeni metinler ışığında Kıpçakça ile Oğuzcanın tarihi ortaklıklarının ve ilişkilerinin incelenmesi konusunda yeni düşünüş ve araştırmalara ihtiyacımız olduğu kanaatini dile getirmek durumundayız. Özellikle, Oğuzca ve Kıpçakçanın kesişen sesbilgisi, biçimbilgisi, sözcükbilgisi özelliklerini Kâşgarlı Mahmut'un Oğuzca ve Kıpçakçayı zaman zaman karıştırdığı zehabına kapılmamıza neden olan bakış ile birlikte değerlendirmemiz gerekir.

⁹ Karahan, *Divandaki Kıpçakça malzemeyi üç grupta değerlendirmiştir: Kıpçak lehçesi, Kıpçak 1 (Oğuz-Kıpçak), Kıpçak 2 (İdil Kıpçak)* (2013: 45, 217).

¹⁰ Seyf-i Sarayî'nin nazire yazdığı şairlerden birinin şiirinin Eski Anadolu Türkçesi özellikleri taşıdığı görülür: Hasanoğlu. Diğer şiirler Harezmi veya Kıpçak Türkçesi özelliği gösteren şiirlerdir. Bu şiirlerin şairleri ise şu isimlerdir: Mevla Kazi Muhsin, Mevlana İshak, Mevlana İmad Mavlavi, Ahmed Hacı's-sarayi, Harezmi, Abdulmecid, Toglı Hacı (Bodroglugeti 1968: 178 vd.).

Kısaltmalar ve Kaynakça

- Ata, Aysu (2002). *Harezm-Altinordu Türkçesi*. İstanbul: TDAD 36.
- Ata, Aysu (2014). *Çağatay Türkçesinin İlk Devresi Harezm-Altinordu Türkçesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Atalay, Besim (1985). *Divanü Lügat-it-Türk Tercemesi*, c. 1. 2. Baskı. Ankara: TDK.
- Taymas, Abdullah Battal (1955). "Seyf-i Sarayı'nın Gülistan Tercümesini Gözden Geçirish". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1955: 73-98.
- Berbercan, M. Turgut (2013). *Çağatayca Gülistan Tercümesi (Gülistan-ı Türki) (Giriş- Gramer- Metin- Notlar- Dizin- Tıpkı Basım)*. Ankara: TDK
- Bodrogligeti, Andras (1968). "Feridüddun Attar Tazkiratu'l-Avliya Adlı Eserinin İlk Türkçe Tercümesi Hakkında". *XI. Türk Dil Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler* 1966, Ankara: TDK. 87-112.
- Bodrogligeti, Andras (1969). *A Fourteenth Century Turkic Translation of Sadi's Gulistan (Sayf-ı Sarayı's Gulistan bi't-turki)*. Budapest.
- Bodrogligeti, Andras (1970). "Finite Forms in -ISAR, -ISÄR in Fourteenth Century Turkish literary Documents". *Acta Orientalia Academia Scientiarum Hungaricae. Tomus XXIII* (2): 167-176.
- Canpolat, Mustafa (1995). "Behcetü'l-hada'ik üzerine". *Beläk Bitig Sprachstudien für gerhard Doerfer zum 75. Geburtstag*. Wiesbaden: Harrassowitz. 51-66.
- Dankoff, Robert- James Kelly (1985). *Mahmud el-Kâşgari Compendium of Turkic Dialects*. Part III. Harvard: University Press.
- Flemming, Barbara (1995). "Notes on the (ISAR) Future and its modal Functions". *Laut- und Wortgeschichte der Türkssprachen*. Wiesbaden. Wiesbaden: Harrassowitz. 43-57.
- Eckmann, Janos (1969). "Sadi Gülistan'ının Bilinmeyen Çağatayca Bir Çevirisi". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1968: 17-29.
- Eckmann, Janos (1965). "Memluk Kıpçakçasının Oğuzcalaşmasına Dair", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1964: 35-41.
- Eckmann, Janos (1979). "Harezm Türkçesi". Çev. Mehmet Akalın. *Tarihi Türk Şiveleri*. Ankara: TKAE. 183-223.
- Eckmann, Janos (1986). "Memluk -Kıpçak Edebiyatı, TDAY-Belleten 1982-1983: 85-99.
- Ercilasun, Ahmet B. (1996). "Batı Türkçesinin Doğuşu". *Uluslararası Türk Dili Kongresi 1988* (26 Eylül- 3 Ekim 1988). Ankara: TDK. 39-45.

Erdal, Marcel (1995). "Das Futurum mit 'wollen': Areale Kausalität, universalien und Systemdruck". *Beläk Bitig. Sprachstudien für Gerhard Dorerfer zum 75. Geburtstag*. Wiesbaden: Harrassowitz. 67-80.

G= *Gülîstan*, bk. M.

Ergene, Oğuz (2012). *Sibîcâbî Gülîstan Çevirisi (Giriş-Dil İncelemesi-Metin-Çeviri-Dizin-Tıpkıbasım)* I-II. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Doktora Tezi. Adana.

Gülîstan = *Gülîstan-ı Sadî*. Tahran. 1346.

Hacieminoglu, Necmettin (1946). *Kutb'un Husrev-i Şirin'i ve Dil Hususiyetleri*. İstanbul.

Gülîstan (Çeviren Hikmet İlaydın). 1946.

Karahan, Akartürk (2013). *Divanü Lugatî't-Türk'e Göre XI. Yüzyıl Türk Lehçe Bilgisi*. Ankara: TDK.

KM = Özkan 1993

KR= Şeyh Sâdi-i Şîrazî (1962). *Gülîstan*. Tercüme eden: Kilisli Rifat. 7. Baskı. İstanbul: Muallim.

Korkmaz, Zeynep (1991). "Eski Türk Yazı Dilinden Yeni Yazı Dillerine Geçiş Devri ve Özellikleri". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1991: 55-64.

M. Mehmed Said Efendi (1291). *Gülîstan Mülîstan*. İstanbul.

Özkan, Mustafa (1993). *Mahmud b. Kadi-i Manyas Gülîstan Tercümesi Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük*. Ankara: TDK.

Öztopçu, Kurtuluş (1989). *Munyatu'l_Ghuzat. A 14th Century Mamluk-Kipchak Military Treatise*. Harvard: University Press.

Kuznetsov, Petro İ. (1997). "Türkiye Türkçesinin Morfoetimolojisine Dair". *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten* 1995: 193-262.

Sertkaya, Osman F. (1972). "Harezmi'nin Muhabbet-namesinin İki Yeni Yazma Nüshası Üzerine". *Türkiyat Mecmuası* XVII: 185-207.

Sibîcâbî = bk. Ergene

SS= Karamanlıoğlu 1978.

Karamanlıoğlu, Ali Fehmi (1978). *Gülîstan Tercümesi (Kitab Gülîstan bi't-Türki)*. İstanbul: MEB.

Şahinoğlu, M. Nazif (1997). *Farsça Grameri Sarf ve Nahiv*. İstanbul: Kitabevi.

Tekin, Şinasi (1991). "Mehemmed bin Bali'nin Eski Anadolu Türkçesine Aktardığı 'Güzide' Adlı Eserin Harezmi Türkçesindeki Aslı ve Ola-Bolga Meseleri Hakkında". *Türklük Bilgisi Araştırmaları Volume* 15: 405-420.

Tekin, Talat (1997). "-Isar Ekinin Türeyişi". *Türkoloji Eleştirileri*. Ankara: Si-murg. 9-11.

- Toparlı, Recep (1992). *İrşadü'l-Müluk ve's-Selatin*. Ankara: TDK.
- Yazıcı, Tahsin (1996). "Gülistan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 14: 240-241.
- Yüce, Nuri (1988). *Mukaddimetü'l-Edeb Harizm Türkçesi ile Tercümeli Şuster Nüşhası*. Ankara: TDK.
- Özkan, Mustafa (1993). *Mahmud b. Kâdî-Mınavas Gülistan Tercümesi Giriş-İnceleme-Açıklama-Notlar*. Ankara: TDK.
- Öztoprak, Kadir (1988). *Gülistan: A 14th Century Mamluk Kiptok Miliyet Tercümesi*. Harvard University Press.
- Kuznetsov, Peter I. (1997). "Türkçe Türkçesinin Morfolojisine Dair". *Türk Dil Araştırmaları Yıllığı*. Belleten 1997: 193-202.
- Sertkaya, Osman F. (1973). "Harezmi'nin Muhabber-namesinin İki Yeni Yazma Nüşhası Üzerine". *Turkist Mecmuası* XVII: 182-207.
- Sidicéfi = bk. Ergene
- 22 = Karamanlolu 1978
- Karamanlolu, Ali Fehmi (1978). *Gülistan Tercümesi* (Kitap Gülistan dîr-Türk). İstanbul: MEB.
- Sahinoğlu, M. Nazif (1997). *Farsça Gramer*. 2007 ve Nohiv. İstanbul: Kırabevî.
- Tekin, Şinasi (1991). "Mahmmed bin Bâlî'nin Eski Anadolu Türkçesine Aktardığı 'Güzide' Adlı Eserin Harezmi Türkçesindeki Aslı ve Ola-Bolga Mesajı Hakkında". *Türk Dil Bilgisi Araştırmaları* Volume 12: 402-420.
- Tekin, Talat (1997). "Eski Ekinin Türkiyesi". *Türkoloji Eleştirileri*. Ankara: 21-22.